

N:o 212.

Af herr **C. A. Lindhagen**, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vården af de till lappmarksbefolkningen upplåtne statsskogarne m. m.

Skogarne i Västerbottens och Norrbottens lappmarker ha intill senaste tider tillhört kronan. Ännu på 1860-talet varnade en framsynt landshöfding regeringen från att göra någon ändring i detta förhållande. »Af stor och djup betydelse för orten och det allmänna», sade han, »är att lappmarkernas vidsträckta skogsland fortfarande förblifva kronans egendom.»

Emellertid beslöt regeringen att i jordbrukets och odlingens intresse under äganderätt utskifta skogarne till gamla och nya hemman med undantag för vissa trakter, hvilka afsattes till kronoparker. Man ansåg dock, att vissa begränsningar i nyttjanderätten till skogen borde förbehållas och därför föreslogs, att skogen fick nyttjas endast på sätt i en författning af 1866 stadgades om hemman, som uppkommit af nybyggen. I nämnda författning heter bland annat, att skog till afsalu fick tagas endast efter utsyning och ej mer, än som kan med bevarande af skogens bestånd årligen afverkas.

Hvad man sade sig vilja vinna med denna begränsning var dels att skogskapitalet skulle äga bestånd till varaktigt gagn för nationens ekonomi och lappmarksbefolkningens utkomst, dels att skogen skulle stå som en »stormkappa» till markernas skyddande mot de skarpa och utpinande fjällvindarne och dels att bonden, såsom uttrycket lydde, ej skulle falla offer för skogsköpare. Detta förslag, i hvad det afsåg den inskränkta

dispositionsrätten till skogen förelades 1873 års Riksdag, som godkände detsamma. Härefter upptogs det i stadgan den 30 maj 1873 om afvittring i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker.

Emellertid har allt efter detta bortskänkande eller den s. k. afvittringen af skogarna sedermera pågått, sågverksbolagen köpt hemmanen numera till öfver hälften samt å de flesta kvarvarande bondehemmanen förvärfvat sig femtioårig rätt till utsyningarna. För dessa oförutsedda ägare och nyttjanderättshafvare har den förenämnda inskränkta dispositionsrätten till skogarna varit särdeles obekväm och särskildt har bandet känts tungt, när det gällt att ur arrendeskogarna taga ut så stor valuta som möjligt, innan de återföllu till bönderna. *

Den stora skogspolitiken för sågverksbolagen i lappmarkerna har därför städse under dessa tider varit dels att med lock eller pock förmå kvarvarande bönder att sälja själfva hemmanen, dels att för egna hemman och arrenderade skogar få den inskränkande skogslagstiftningen upphäfd och dels att utfinna utvägar för att kunna kringgå densamma.

Hemmansförvärfven skedde med strykande framgång, till dess 1906 års förbudslagstiftning satte någon gräns för densamma.

Ett planlagdt försök att få 1873 års skogslagstiftning upphäfd och ersatt endast med en dimensionslag, framfördes särskildt år 1894 genom en mycket uppmärksammat motion i Första Kammaren i detta syfte, hvarvid dock måste anmärkas, att den ärade motionären själf nog handlade i bästa öfvertygelse. Detta anlopp blef emellertid lyckligtvis afvisadt.

Återstod således och återstår ännu möjligheten att söka kringgå 1873 års skogsförfattning och denna utväg har anlitats så mycket flitigare.

Ett mycket praktiseradt sätt var att i tid och otid begära laga skifte, hvarvid med stöd af skiftesstadgan erhöles storartade utsyningar af s. k. likvidskog utan hänsyn till skogens bestånd. Denna likvidskog har ansetts böra tillfalla bolagen äfven för deras arrendeskogar. Man kan väl tycka, att dylika i förtid uttagna utstämplingar skulle åtminstone med hela sitt belopp fördelats på de följande åren utan ny utstämpling, förrän likviden var amorterad. Men så skedde ej, utan hela likviden räknades, allt intill år 1903, som utstämpling endast för en utstämplingsperiod, omfattande de tre följande åren, och därefter fick bolaget i vanlig ordning nya utstämplingar af den kvarvarande skogen.

Den ordinarie metoden för författningens kringgående var dock att skaffa sig extra utsyning af s. k. »skadad skog».

Det bör då till en början erinras, att så länge det gällde årliga

utsyningar åt bönderna blefvo dessa i allmänhet mycket knappt tilltagna. En stackars fattig bonde hade ju ingen så stor auktoritet och föga förmåga att tala för sig. Det är kanske mänskligt, att jägmästarna ej ofta gjorde sig så mycket besvär med att undersöka skogsbeståndens storlek på dessa oändliga vidder. Man tog till något på en höft och det var då bekvämast och minst riskabelt att göra en måttlig utsyning.

Men i den mån bolagen förvärfvade hemmanen förändrade sig detta. Utsyningarna höjdes oftast betydligt och mången gång i otroligt mycket större proportioner. Bolagens inspektorer hade större utvägar att göra gällande bolagens anspråk. Därtill kom också den viktiga omständigheten att bolagen läto på egen bekostnad verkställa enskilda taxeringar af skogarna, hvartill ofta, kanske oftast, statens jägmästare anlätades mot särskild ersättning. Sådana taxeringar hade bönderna hvarken råd eller förstånd att ombestyras. Genom en sådan taxering blef emellertid verkliga trädantalet känt, och jägmästarna kunde med större tillförsikt låta utsyna ett större antal träd än förut.

Man får väl helst antaga att på detta sätt i hvarje fall ej skulle verkställas utsyning för mera än 1873 års författning medgif eller hvad som med bevarande af skogarnas bestånd kunde afverkas. Faktiskt utsynades emellertid vida mera och detta med förment stöd af skogslagstiftningen.

I 1894 års administrativa förordning angående hushållningen med de allmänna skogarne, hvilken gällde äfven för nybyggen i Lappmarkerna, innan de förvandlats till själfständiga hemman, lämnades visserligen ännu uttryckligare föreskrifter om, att vid utsyning skogen ej fick hårdare anlitas än med dess bestånd för framtiden vore förenligt. Men här tillades en eftermening: »dock att fullmogen skog ej så länge må sparas, att den af ålder eller eljes tager skada.» Naturligtvis är detta icke, som man framställer det, i hufvudsak någon annan bestämmelse än den, till hvilken 1873 års författning hänvisar.

Förnuftigt tillämpadt betyder detta, att den fullmogna skogen först borde utsynas, och, om det behöfdes, kunde utsynas till större myckenhet än som på vanliga årsutstämplingar belöpte, men i senare fallet i stället borde räknas såsom utsyning för flera år framåt. Det måste ock medgifvas, att det icke i och för sig är något förnuftigt att låta skog utan ändamål stå kvar för att bli oduglig, i den mån nämligen den ej behöfs såsom »stormkappa».

Anses åter, såsom man velat påstå, 1894 års författning medgifva större utstämpling än 1873 års stadga, har det varit olagligt att tillämpa den förra på lappmarksskogarne, emedan den ej gällde dem och i all

synnerhet därför, att administrativ författning ej får upphäfvä ett Riksdagens beslut.

Utan någon särskild föreskrift eller order togo sig nu jägmästarna före liksom genom en tyst öfverenskommelse att vid utsyning enligt 1873 års författning tillämpa äfven 1894 års bestämmelser om extra utsyning för skadad skog.

Men denna tillämpning skedde i stor utsträckning ej på något förnuftigt sätt utan i ganska uppenbar strid med båda de ofvannämnda författningarnas verkliga mening och i all synnerhet med 1873 års stadga. Bolagens tjänstemän använde nämligen all sin energi för att på detta konto: skadad skog, få det mesta möjliga utstämplat utöfver hvad skogen tålde, och i lappmarkerna finnes af naturliga skäl en myckenhet skadad skog. Sålunda fordrade man och fick mångenstädes den ordinarie utstämplingen i friska och växande träd. Sedan begärde man extra utstämpling af skadad skog och då en tolkning af begreppet skadad skog lämnade utrymme för stort godtycke, inträffade det på många ställen, att träd, på hvilka det fanns en torr fläck, stor blott som en hand, genast betraktades såsom skadade.

Dylika extra utsyningar kunde begäras gång på gång tämligen tätt efter hvarandra ibland. Särskildt i de ömtåliga granskogarne tillskapades just genom dylik afverkning ny skadad skog och en jägmästare berättade för mig, att en bolagsinspektör en gång förklarar, att detta var hans särskilda önskan. Någon kontroll utöfvades aldrig. Jägmästare lära därför också godtyckligt än låtit denna skog gå utan afräkning till skogsägaren, än ibland räknat den såsom ordinarie utsyning, dock för högst tre år.

Till detta kom, att under stormdagar en myckenhet skog blåste ikull samt blef liksom öfrig s. k. skadad skog tagen som god pris utan afräkning å den ordinarie utsyningen. Först efter de svåra stormarne år 1899 vidtogs någon anordning om afräkning för den då nedblåsta skogen, ehuru äfven detta tillämpades på olika sätt.

På detta sätt har skogslagstiftningens uppgift att bevara skogens bestånd på en mängd ställen blifvit blott en föreskrift på papperet. Det är en ganska vanlig klagan bland bönderna, att de i följd af dessa många och stora afverkningar icke ens tro sig få skog kvar till husbehof, om och när de efter arrendetidens slut återfå sina skogar.

Då emellertid i samband med norrlandsfrågorna i allmänhet äfven dessa missförhållanden började allt mer blifva kunniga, kom sig omsider domänstyrelsen före att år 1903 sätta, åtminstone delvis, en afsevärd damm för allt detta godtycke. Detta blef naturligtvis ett

stort streck i räkningen för en mängd bolag, som börjat uppgöra sin skogsekonomi på att så där tämligen obehindradt af författningarna kunna hushålla hur de ville. Och det är ej underligt, att mången nu längtar tillbaka till de gamla frikostiga förhållandena.

Sedan sålunda försök att kullkasta skogslagen strandat, en damm satts för hemmansköpen samt de extra ordinära utsyningarna hämmats något, undrade mången, hvilka utvägar istället skulle försökas. Något särskildt hotfullt har visserligen icke inträffat. Men det är dock ett par tilldragelser, som förtjäna någon uppmärksamhet. När det icke vidare gått efter önskan hos Riksdagen och domänstyrelsen, synas tankarne ha riktat sig till Kungl. Maj:t, som ju, märkligt att säga, företrädesvis på administrativ väg förfogat öfver de forna statsskogarne i Norrland och Dalarne, och detta i allmänhet med som bekant mycket olyckliga resultat.

För någon tid sedan tillsattes nämligen en kommitté, som fått till uppgift att afgifva förslag till bättre vård af dels statsskogarne och dels de under statens kontroll stående skogar. Detta dock icke för hela landet, som man kunde föreställa sig, utan blott för Norrland och Dalarne.

I den senare delen af sitt uppdrag kommer kommittén inpå de enskilda skogarne dels i lappmarkerna och Särna socken med Idre kapell i Dalarne samt några spridda hemman, där 1866 års författningsbestämmelser tillämpas, dels i Norrbottens och Västerbottens kustland, där dimensionslagar gälla, och dels i skyddsskogsbältena, hvarför lag stiftades år 1903, ehuru tyvärr ej grundad på uthållighetsbruk, som väl bör om något gälla för skyddsskogar.

Det centrala i kommitténs arbetsfält blir dock Lappland, där de största kronoparkerna ligga och sådana enskilda skogar som ofvan sägs. Kommitténs tillsättning skedde på framställning från föreningen för skogsvård. Det är allmänt bekant, att initiativet ytterst togs från bolagshåll, intresserad i lappmarksskogarne, och lappmarksbolagen ha äfven erhållit representation inom kommittén.

Man undrar nu litet hvar, hur denna kommitté skall fatta sin uppgift, om meningen är att föreslå några nya grunder för hushållningen med lappmarksskogarne och hvilka dessa grunder skola blifva.

Att statens skogsskötsel lämnar åtskilligt öfrigt att önska är mycket sannolikt. Slentrian insmyger sig alltid mer eller mindre i en ämbetsmannakår, ehuru väl i detta fall bristerna i mycket måste vara en följd af otillräckliga kommunikationer och för få arbetskrafter. Det kan så-

ledes icke bestridas, att möjligen åtskilligt riktigt ligger under den myckna kritiken.

Men häräf följer icke, att krafven på obehindrad afverkning af all »skadad skog», som redan länge varit lösen i industriens anlopp mot lappmarksskogarne, utgör det enda rätta ögonmärket för skogsvården. Denna fordran framställes från industriens sida numera äfven mot kronoskogarne i allmänhet. Det är nästan, som om man härmed ville draga uppmärksamheten bort från de enskilda skogarnes skötsel, hvilken i allmänhet är ännu sämre. Till en afsevärd del torde denna tidströmning också vara ett uttryck för trävaruindustriens växande kraf att med alla medel skaffa sig råvara för tillgodoseende af stundens behof. Det är farligt att okritiskt skatta åt dylika plötsliga lärör. De hämma sig merendels på efterkommande. Man får vara noga på sin vakt och väl skilja mellan verklig skogsvård och åtskilligt annat, som döljer sig bakom dess förklädnad.

Det är klart, att denna nya skogsvårdsprincip, som afser att, såsom blir fallet i lappmarkerna, på en gång taga ut en öfvervägande del af skogsbeståndet icke framföres från bolagshåll ensamt af altruistisk välvilja för statsintressena i lappmarken. Genom en dylik afverkning skaffar man sig den lockande fördelen att på en gång erhålla ett stort rörligt kapital, som lämnar en lättfången afkastning. Särskildt blir detta ett medel att inom arrendetiden skaffa sig en lysande afkomst af arrendeskoogarne, innan man blir tvungen återställa dem till de kvarvarande bönderna.

Att det däremot för skogarnes bestånd skall vara lyckligt att kalhugga stora trakter bestrides af många sakkunnige och förkastas enstämmigt af befolkningen, som af erfarenhet vet hvad detta betyder. Någon återväxt på sådana stora obeskuggade, af vindarne utpinade marker i detta karga klimat, är särdeles svårt, kanske omöjligt att få till stånd. Äfven jordbruket borttvinar, när skogen icke längre står bi med sin värme och skydd.

Framför allt är det synd om det folk, som skall bo däruppe. För dem är ett beboeligt land och en jämn årlig afverkning af skogarna för all framtid en af dess lifsbetingelser. Det medgifves allmänt, att genom den ifrågasatta afverkningsmetoden kommer väl den i orten ej bosatte ägaren till skogen att kunna ha det riktigt bra under en tid framåt, men befolkningen däremot att under en generation sakna allt stöd af skogen.

Hvad emellertid måste särskildt fasthållas är, att om staten skall i skogsvårdens intresse medgifva ett ytterligare uttagande af själfva

skogsbeståndet, så måste inkomsten däraf, på sätt statsmakterna år 1873 afsett, användas till att underlätta tillvaron för folket särskildt genom jordbrukets upprätthållande. Man må erinra sig, att industrien inköpt skogarne för en obetydlighet, motsvarande i allmänhet icke ens värdet af den obetydliga utsyning, som bönderna plägade erhålla. Beslutar nu staten med stöd af sin dispositionsrätt öfver skogarna, att därur får uttagas ett större skogskapital, bör däraf bildas skogsmedelsfonder att liksom skogsallmänningarne eller rättare sagdt bättre än med dem nu sker lända till förmån för jordens verkliga brukare och ortsbefolkningen i allmänhet. Bolagen må på sin höjd uppbära afkastningen: vid skogsarrenden under återstående arrendetiden och i andra fall för så många år, som den gjorda afverkningen kan anses motsvara en ordinarie utstämpling. Med andra ord, frågan om skogsvården i lappmarkerna är på samma gång hvad man kallar en social fråga. Saken kan ej rätt bedömas utan att dess båda sidor samtidigt skärskådas. Har nu den tillsatta kommittén dessutom fått i uppdrag att blunda med det ena ögat och se endast med det andra, kan man frukta det värsta.

Ett annat tidstecken värdt att beaktas är nordiska trävarubolagets enastående djärfhet att öppet hos Konungen begära, att i strid med statsmakternas egna afsikter få slumpa bort den väsentligaste delen af det redan illa åtgångna skogsbeståndet på bolagets lappmarkshemman till utländska kreditorer för att rädda en planlöst anlagd affär helt visst endast för en kort tid. Och till stöd härför icke blott vantolkas en administrativ författning utan begäres att Konungen med en dylik författning skall åsidosätta ett riksdagsbeslut.

Detta visar också, huru dessa höga spekulationspris, för hvilka skogsegendomarne gå hand ur hand, hämna sig på skogarne. Dessa omättligen kapitalutlägg måste af de sista köparna uttagas ur skogarne utan hänsyn. Men där staten har något ord med i laget, bör den väl ej låna sig till att befrämja fullföljandet af sådana affärer.

Ett medgifvande af bolagets framställning skulle jemväl innebära ett betänkligt prejudikat. Många och stora förväntningar följa helt visst bolaget på dess väg till Kungl. Maj:t. Har bolaget väl fått ja på sin framställning skulle yxan så mycket lättare kunna gå lös öfver alla andra lappmarksskogar.

I en föregående motion har jag ansett mig skyldig fästa uppmärksamheten på statens naturliga rätt och oafvisliga skyldighet att vårda sig något om sina jorrdonationer till industrien. Statens utdelning af jord till jordbruket har varit kanske ännu mer storartad. Äfven här förefinnes en rätt och skyldighet från det allmännas sida att vaka öfver

sitt verk. Tiden har mestadels sopat bort spåren af statens jorddonationer till jordbruket inom de sydligare delarne af riket. I Norrland och Dalarne skönjer man dem ännu, och det är väl i känslan häraf, som norrlandsfrågan kunnat blifva en särskild fråga. Hvad staten åter gjort i lappmarkerna ligger oss alldeles inpå ögonen. Det gäller här mer än annorstädes att värna om skogen, jorden och folket, äfven om för detta lofliga ändamål behöfves att gå något bröstganges tillväga.

Jag tillåter mig således hemställa,

att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om en undersökning ur olika synpunkter rörande de till lappmarksbefolkningen donerade statsskogarnes vård och brukande samt förslag till lagstiftning och eventuellt äfven andra åtgärder för upprätthållandet af dessa skogars vid afvittringen afsedda ändamål.

Stockholm den 26 januari 1908.

Carl Lindhagen.